

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Toimintaterapian koulutusohjelma

Riitta Hauhia ja Anne Peippo

TYÖPAJANUORTEN TAHDON ILMENEMINEN LUOVAN TOIMINNAN RYHMÄSSÄ

Opinnäytetyö 2010

TIIVISTELMÄ

Riitta Hauhia ja Anne Peippo

Työpajanuorten tahdon ilmeneminen luovan toiminnan ryhmässä,

27 sivua, 2 liitettä

Saimaan ammattikorkeakoulu, Lappeenranta

Sosiaali- ja terveysala, Toimintaterapia

Opinnäytetyö, 2010

Ohjaajat: lehtori Tuula Hämäläinen, yksilö- ja ryhmävalmentaja Ilse Luukas

Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen tapaustutkimus, jonka tarkoituksena on kuvata työpajanuorten tahdon ilmenemistä ja ympäristön vaikutusta siihen luovan toiminnan ryhmäjakson aikana. Yhteistyökumppanina on Laptuote-säätiö.

Opinnäytetyön viitekehystenä käytetään Gary Kielhofnerin kehittämää Inhimillisen toiminnan mallia (Model Of Human Occupation, MOHO). Mallin mukaan ihminen koostuu kolmesta osatekijästä, jotka ovat tahto, tottumus ja suoriutumiskyky. Ihmisen toimintaan vaikuttaa ympäristö, joka voi mahdollistaa tai rajoittaa toimintaa. Ympäristö sisältää fyysisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön.

Tahto on yksi toimintaterapian keskeisiä käsitteitä. Inhimillisen toiminnan mallin mukaan tahto vaikuttaa siihen, millaisia valintoja henkilö elämässään tekee ja miten hän tekemiseen suhtautuu. Tahdon vaikutukset ulottuvat henkilön tehokkuuden tunteeseen ja päivittäisen elämän kokemiseen. Henkilön kyky ilmaista tahtoaan vaikuttaa siihen, miten hän kokee itsensä toimijana maailmassa. Se vaikuttaa kaikkiin elämän osa-alueisiin mahdollistamalla tai rajoittamalla ihmiselle itselleen mielekkäällä tavalla elämisen.

Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin Inhimillisen toiminnan malliin perustuvaa Volitional Questionnaire -havainnointimenetelmää. Tutkimus toteutettiin viiden päivän mittaisena luovan toiminnan ryhmäjaksona. Tuloksena muodostui neljä erilaista tahdon ilmaisija -tyyppiä. Ympäristön vaikutusta tahdon ilmenemiseen oli vaikeampi havainnoida, koska toiminta tapahtui suurimmaksi osaksi samassa tilassa.

Opinnäytetyön tulokset hyödyttävät nuorten kanssa työskenteleviä esimerkiksi nuorten motivoimisessa ja toiminnan valinnassa, joskaan niitä ei suoraan voi yleistää kaikkia työpajanuoria koskeviksi. Havainnointi antoi paljon tietoa henkilöistä, jotka sanallisesti eivät niinkään tahtoaan halunneet ilmaista. Tahdon ilmaiseminen on joillekin vaikeaa ja siten helposti mukaudutaan muiden päätöksiin. Oman tahdon ilmaiseminen oikealla tavalla voisi tuoda asiat saavutettavammiksi.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla nuorten tahdon ilmeneminen eri ympäristöissä ja erilaisissa toiminnoissa. Myös sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön vaihtumisen seurauksia yksilön tahdon ilmenemiseen olisi mielenkiintoista tutkia.

Asiasanat: nuoret, tahto, inhimillisen toiminnan malli

ABSTRACT

Riitta Hauhia and Anne Peippo

Adolescents in Workshops Expressing Volition in a Group of Creative Occupations,
27 pages, 2 appendices

Saimaa University of Applied Sciences, Lappeenranta

Health Care and Social Services, Degree Program in Occupational Therapy

Bachelor's Thesis 2010

Instructors: Senior Lecturer Tuula Hämäläinen, Individual and Group Coach Ilse Luukas

This bachelor's thesis is a qualitative case study and its purpose is to describe how adolescents in workshops express their volition during a group period of creative occupations and how the environment impacts in expressing volition. The study was made in collaboration with the "Laptuote" Foundation. The frame of reference used in this study is the Model of Human Occupation (MOHO), developed by Gary Kielhofner. According to the model, a person is comprised of three components: volition, habituation and performance capacity. Human occupation and behavior is affected by the environment, which may enable or restrict ones occupation. Environment includes the physical, social and cultural environment.

Volition is an important concept in occupational therapy. According to the Model of Human Occupation, volition affects the choices a person makes in life as well as the attitude towards doing what they decide. The impact of volition extends to the individual's effectiveness and experiences in daily life. The ability to express volition influences how a person feels as an active human being in the world. It affects all aspects of life by enabling or conversely, limiting the individual's ability to live life in a meaningful way.

Data were collected using the Volitional Questionnaire, an observational assessment tool, which is based on the Model of Human Occupation. The study was implemented during a five-day group period of creative occupations. The results revealed four different types of volition expression among the 5 young participants. The effects of environment on volition were more difficult to observe, because the group activities were held mostly in the same setting.

Findings might be useful for people who work with young people, for example in motivating them and choosing therapeutic occupation. VQ -observation gave a lot of information about persons who were not very able to express their volition verbally. To express ones volition can be difficult and it is perhaps easier to agree with decisions of others. Expression of individual volition in the proper manner might make things more achievable.

Further research might include observing volition of adolescents in different environments and different occupations. Also it would be interesting to research expression of volition in different social and cultural environments.

Key words: Adolescents, the Model of Human Occupation, Volition

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO.....	5
2 INHIMILLISEN TOIMINNAN MALLI.....	6
2.1 Tahto.....	6
2.2 Tottumus.....	8
2.3 Suoriutumiskyky.....	9
2.4 Ympäristö.....	9
2.5 Volitional Questionnaire.....	10
3 TYÖPAJATOIMINTA.....	10
3.1 Työpajatoiminta Suomessa.....	11
3.2 Laptuote-Säätiö.....	12
3.3 Oppimisvaikeudet.....	13
4 RYHMÄT TOIMINTATERAPIASSA.....	14
4.1 Luovuus.....	15
4.2 Toiminnan ja hyvinvoinnin yhteys.....	15
5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TEHTÄVÄT.....	16
6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	17
6.1 Aineistonkeruumenetelmät.....	17
6.2 Aineiston analysointi.....	18
6.3 Ryhmän kuvaus.....	19
6.4 Eettisyys ja luotettavuus.....	21
7 NUOREN TAHDON ILMENEMINEN.....	22
8 YMPÄRISTÖN VAIKUTUS NUOREN TAHDON ILMENEMISEEN.....	24
9 POHDINTA.....	26
LÄHTEET.....	28

LIITTEET

Liite 1 Suostumuslomake

Liite 2 Tyyppi B:n tahdon ilmeneminen. Yhteenveto ryhmäkerroista.

1 JOHDANTO

Työpajatoiminnalla on suuri merkitys nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä niiden nuorten kohdalla, jotka tarvitsevat erityistukea työhön ja koulutukseen pääsemisessä ja niissä menestyäkseen. Etenkin nuorten syrjäytyneiden osuus on jatkuvassa kasvussa johtuen lamasta sekä siitä seuraavasta työttömyyden kasvusta. Vuonna 2009 valtakunnallisesti työpajavalmentautujista yli puolet oli alle 29-vuotiaita. Osa työpajoista on pelkästään nuorille tarkoitettuja. Monissa kunnissa työpajat viestivät siitä, että pajat ovat täynnä ja palveluihin alkaa olla jonoja. Yhteiskunnan näkökulmasta katsoen työpajatoiminta ei ole kallista, vaan ennaltaehkäisee nuorten syrjäytymistä ja säästää myöhemmiltä huomattavasti suuremmilta kustannuksilta. (Valtakunnallisen työpajayhdistyksen lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle 2009.) Syrjäytyneistä oppimisvaikeustaustaa on suurimmalla osalla, 60–80%:lla. Tunnistamaton oppimisvaikeus on yksi merkittävimmistä syistä syrjäytymiseen. (Erialaisten Oppijoiden liitto ry 2008.)

Tahto käsitteenä on keskeinen ihmisen elämänkaarella. Inhimillisen toiminnan mallin mukaan tahto vaikuttaa siihen, millaisia valintoja henkilö elämässään tekee ja miten hän tekemiseen suhtautuu. Tahdon vaikutukset ulottuvat henkilön tehokkuuden tunteeseen ja päivittäisen elämän kokemiseen. (Kielhofner 2008, 2002.) Toimintaan motivoituminen ja oman tahdon ilmaiseminen ovat tärkeitä terapiaprosessin onnistumiseksi. Monet pitämämme luovan ryhmän nuorista käyttäytyvät vetäytyvästi, ja toiminnallisten valintojen tekeminen on vaikeaa. Tietoa asiakkaan tahdon ilmenemisestä voi hyödyntää esimerkiksi lausunnon kirjoittamisessa, toiminnan valinnassa, terapian tavoitteiden asettelussa sekä terapiaan sitouttamisessa (Pesonen & Virtanen 2009). Kyky ilmaista tahtoaan vaikuttaa siihen, miten henkilö kokee itsensä toimijana maailmassa. Se vaikuttaa kaikkiin elämän osa-alueisiin mahdollistamalla tai rajoittamalla ihmiselle itselleen mielekkäällä tavalla elämisen.

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina oli Laptuote-säätiö, jossa opinnäytetyön tekijät ovat olleet ammatillisessa harjoittelussa. Laptuote-säätiöllä toteutetaan

vuosittain erilaisia nuorille tarkoitettuja työpajaryhmiä, joista yhden kanssa luovan toiminnan ryhmä toteutettiin.

Nuorten kanssa toteutettava ryhmätoiminta antaa meille mahdollisuuden kehittyä toimintaterapeutin ammatissa. Luovan toiminnan analysointi ja nuorille merkityksellisen toiminnan etsiminen ovat haasteita, joihin haluamme vastata. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata työpajanuorten tahdon ilmenemistä luovan toiminnan ryhmässä sekä ympäristön vaikutusta tahdon ilmenemiseen.

2 INHIMILLISEN TOIMINNAN MALLI

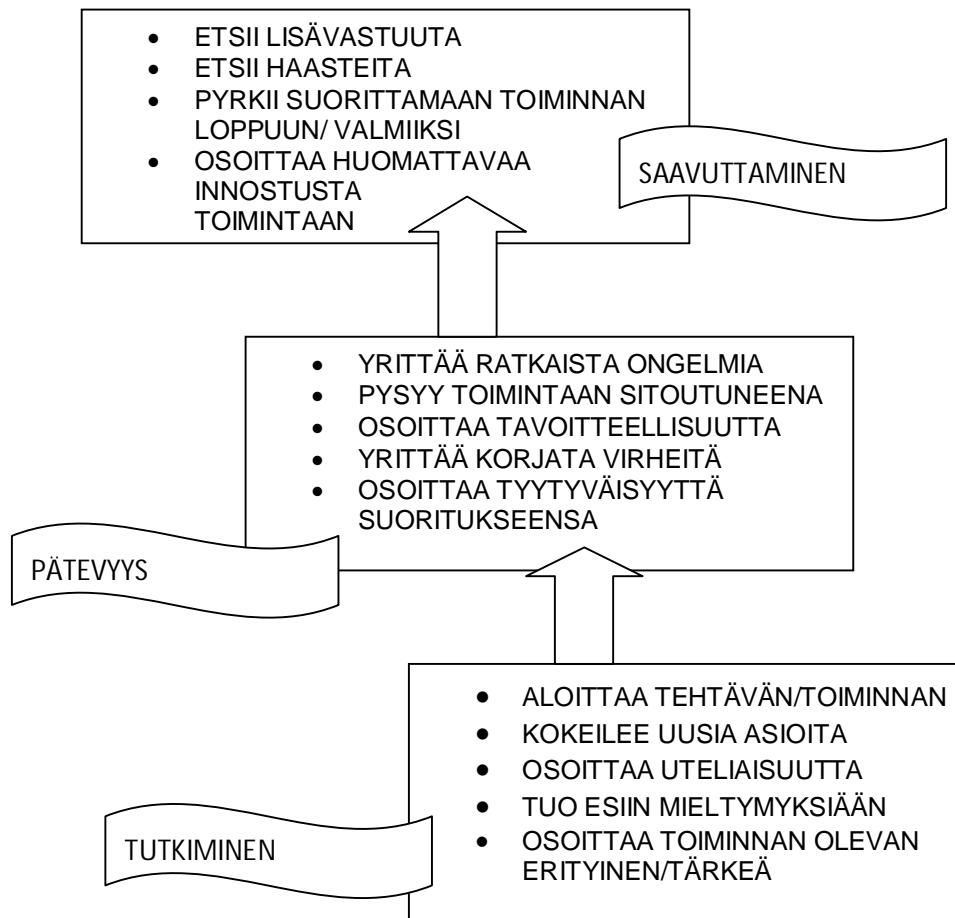
Opinnäytetyön viitekehyksenä käytetään Gary Kielhofnerin kehittämää Inhimillisen toiminnan mallia (Model Of Human Occupation, MOHO). Mallin mukaan ihminen koostuu kolmesta osatekijästä, jotka ovat tahto, tottumus ja suoriutumiskyky. Ihmisen toimintaan vaikuttaa ympäristö, joka voi mahdollistaa tai rajoittaa toimintaa. Tahto, tottumus, suoriutumiskyky ja ympäristö vaikuttavat jatkuvasti toisiinsa, ja niiden perusteella muovautuu myös henkilön toiminnallinen identiteetti, käsitys itsestään toimijana ympäristössä. (Kielhofner 2008, 2002.)

2.1 Tahto

Tahto-alajärjestelmä sisältää ihmisen henkilökohtaisen vaikuttamisen, arvot ja mielenkiinnon kohteet. Henkilökohtaiseen vaikuttamiseen sisältyvät henkilön pystyvyyden ja tehokkuuden tunteet. Ihminen luottaa siihen, että pystyy suoriutumaan toiminnoista. Arvot ovat perustana asioille, jotka ihminen kokee merkityksellisiksi ja tärkeiksi eli henkilö tuntee, että toiminta on hänelle tärkeää. Mielenkiinnon kohteilla tarkoitetaan asioita, joista henkilö saa tyydytystä ja mielihyvää ja nauttii toiminnasta. (Kielhofner 2008, 2002.)

Tahto on määritelty joukoksi ajatuksia ja tunteita, jotka tekevät toiminnan ennakkoinnin, valinnan, kokemuksen ja tulkinnan mahdolliseksi. Henkilökohtainen vaikuttaminen, arvot ja mielenkiinnon kohteet ovat yhteydessä toisiinsa ja muodostavat ajatuksia, tunteita ja päätöksiä toimintaan sitoutumisesta. Niiden pohjalta syntyvät henkilön tehokkuuden tunne toimijana, se mitä henkilö pitää tärkeänä ja mistä hän nauttii ja saa tyydytyksen tunteen. Tahdon kolme osa-aluetta edustavat toimintaan liittyviä ajatuksia ja tunteita. (de las Heras, Geist, Kielhofner & Li 2003.)

Tahdon jatkumossa on porrastettu tekeminen kolmeen tasoon: tutkiminen, pätevyys ja saavuttaminen. Tutkiminen on matalin tahdon taso, saavuttaminen taas korkein. Tahdon jatkumossa eteneminen edellyttää kyvykkyyden ja pystyvyyden tunteen vahvistumista, toiminnasta saatavan mielihyvän ja tyydytyksen lisääntymistä sekä toimimista omien arvojen mukaisesti. (de lasHeras, Geist, Kielhofner & Li 2003.)

Kuvio 1. Tahdon jatkumo. (mukailtu de las Heras, Geist, Kielhofner & Li 2003, Pesonen & Virtanen 2009)

2.2 Tottumus

Tottumus-alajärjestelmä sisältää henkilön roolit ja totut toimintatavat. Roolit määritellään tietoisuudeksi sosiaalisesta identiteetistä ja velvoitteista, jotka

ohjaavat päivittäistä toimintaa. Tavat ovat totuttuja taipumuksia toimia tietyllä tavalla tutussa paikassa tai tilanteessa. (Kielhofner 2008, 2002.)

2.3 Suoriutumiskyky

Suoriutumiskyky-alajärjestelmä koostuu objektiivisesti havaittavista ja subjektiivisesti koetuista fyysisistä ja psyykkisistä kyvyistä suoritua toiminnoista. Ihmisen kokemus itsestään toimijana ja suoriutumisesta jostakin tietystä toiminnasta vaikuttavat hänen suoriutumiskykyinsä. Yksilön fyysisiin ominaisuuksiin kuuluvat kaikki kehon toiminnot ja ominaisuudet, psyykkisiin ja kognitiivisiin ominaisuuksiin mm. muisti, havainnointi ja suunnittelukyky. (Kielhofner 2008, 2002.)

2.4 Ympäristö

Ympäristö sisältää fyysisen, sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön. Fyysinen ympäristö käsittää luonnollisen ja rakennetun ympäristön, tilat ja esineet. Siihen kuuluvat myös valaistus, tuoksut ja äänet, jotka ympäristössä vallitsevat. Sosiaalinen ympäristö muodostuu kaikista niistä ryhmistä ja vuorovaikutussuhteista, joissa ihminen toimii. Kulttuuriseen ympäristöön kuuluvat ne uskomukset, käsitykset, arvot ja normit, tavat ja käyttäytyminen, jotka tietty ryhmä tai yhteisö jakaa ja jotka välitetään sukupolvelta toiselle muodollisesti ja epämuodollisesti. Kulttuuri muovaa ja määrittää niin sosiaalista kuin fyysistäkin ympäristöä. Ympäristö mahdollistaa toiminnallisten valintojen tekemisen ja motivaation ylläpitämisen. Se vaikuttaa toimintaan edistäjänä tai rajoittajana. Tuttu ympäristö on edellytys tapojen ja rutiinien syntymiselle. (Kielhofner 2008, 2002.)

2.5 Volitional Questionnaire

Volitional Questionnaire on arviointimenetelmä, joka mittaa henkilön motivaatiota tahdon käsitteen kautta. Se perustuu havainnointiin ja sopii sekä yksilö- että ryhmäarviointiin. Havainnoimalla VQ:n avulla henkilön reaktioita ja toimintatapoja ympäristössä voidaan saada lisäymmärrystä henkilön sisäisistä motiiveista. VQ antaa myös tietoa siitä, kuinka ympäristö mahdollistaa ja estää tahdon ilmenemistä. VQ:n antamaa tietoa voi toimintaterapiassa käyttää mm. terapian tavoitteiden asettamisessa. Asiakkaan tahdon ilmaisu voi olla niin vaimeaa, ettei hän tuo ollenkaan sitä esiin, ja silloin tavoitteena voi olla tahdon ilmaisun vahvistaminen. Loppuarvion tekeminen VQ:n avulla mittaa suoraan tahdon ilmaisun kehittymistä. (de las Heras, Geist, Kielhofner & Li 2003; Pesonen & Virtanen 2009.)

VQ-arviointimenetelmän käyttöä toimintaterapiassa on Suomessa tutkinut mm. Jaana Ritsilä vuonna 2002 pro gradu-tutkielmassaan. Hän on työssään kuvannut toimintaterapeuttien käsityksiä tahdosta ja kokemuksia tahdon arviointimenetelmän käyttöönotosta. VQ:n käyttöönottoprosessin tarkastelua arviointiryhmässä ovat puolestaan opinnäytetyössään käsitelleet Pesonen ja Virtanen (2009).

3 TYÖPAJATOIMINTA

Työpajatoiminnan perusajatuksena on tekemällä oppiminen, jota pidetään maailman vanhimpana pedagogisena menetelmänä. Oppiminen nyky-yhteiskunnassa rakentuu teoreettisen, abstraktin ajattelun varaan. Osa oppijoista tarvitsee kuitenkin tuekseen fyysisistä toimintaa ja tekemistä. Työpajalla oppiminen perustuu konkreettiseen tekemiseen ja toistoon. Virheitä saa tehdä, ja oppijan tukena on jatkuvasti valmentaja.

Työpajalla tarkoitetaan sosiaalista yhteisöä, erityistyöllistämisen yksikköä, jossa tarjottavan monipuolisen valmennuksen avulla pyritään parantamaan henkilön valmiuksia työllistyä tai hakeutua koulutukseen. Työpajatoimintaan voi sisältyä työvalmennuksen lisäksi yksilö-, ryhmä- ja työhönvalmennuspalvelut.

Työpajatoiminnassa opetellaan mm työntekoa, arjenhallintaa ja yhteiskunnassa toimimista. Työpajajakso on osa laajempaa yhteistyöverkostoa, johon voi liittyä yhteistyökumppaneina työhallinnon lisäksi myös terveydenhuolto, sosiaalitoimi, koulu ja oppilaitokset sekä muut tarvittavat tahot. Valmennus on osaltaan ennaltaehkäisevää työtä syrjäytymisen ja pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi. (Valtakunnallinen Työpajayhdistys Ry 2009, Luukas 2010.)

3.1 Työpajatoiminta Suomessa

Ensimmäiset työpajat perustettiin Suomessa 1980-luvulla, jolloin pajojen kohderyhmänä olivat erityisesti syrjäytymisvaarassa olevat nuoret. Sittemmin toiminta on laajentunut myös muihin ikä- ja asiakasryhmiin, kuten pitkäaikaistyöttömiin, maahanmuuttajiin ja mielenterveyskuntoutujiin. Länsi-Suomen lääninhallituksen tekemän selvityksen mukaan Suomessa oli vuonna 2008 lähes 15000 työpajavalmentautujaa. Erialaisten säätiöiden, yhdistysten ja kuntien ylläpitämiä työpajoja on noin 220. Nuorten alle 29-vuotiaiden osuus valmentautujien määrästä työpajoissa on n. 8600 ja alle 25-vuotiaiden osuus kokonaismäärästä on n. 7300. Nuorisotyöttömyyden kasvun ja talouslaman vuoksi työpajoissa valmentautuvien määrän ennakoitaan kasvavan edelleenkin.

Työpajojen resurssit ja mahdollisuudet ottaa vastaan kaikki palveluja tarvitsevat on rajallinen. Monissa kunnissa työpajat jo nyt viestivät siitä, että pajat ovat täynnä ja palveluihin alkaa olla jonoja. Yhteiskunnan näkökulmasta katsoen työpajatoiminta ei kuitenkaan ole kallista, vaan päinvastoin ennaltaehkäisee nuoria syrjäytymästä ja niin ollen säästää myöhemmiltä huomattavasti suuremmilta kustannuksilta.

(Valtakunnallisen työpajayhdistyksen lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle 2009.) Vehkaperä (2008) kritisoi syrjäytymisvaarassa olevien nuorten vaikeutta saada kuntoutusta tämän päivän Suomessa. Kuitenkin sosiaali- ja terveysministeriön strategisena linjauksena vuonna 2008 oli mm. syrjäytymisen ja köyhyyden vähentäminen vuoteen 2015 mennessä. (Paatero 2007, Vehkaperän 2008 mukaan.)

3. 2 Laptuote-säätiö

Laptuote-säätiö on Lappeenrannassa toimiva yleishyödyllinen monipalvelu- ja työhönvalmennuskeskus, jonka asiakkailta yhteisenä nimittäjänä on, että he tarvitsevat erityispalveluita työllistyäkseen. Laptuote-säätiön päämääränä on järjestää ja kehittää sosiaali- ja työvoimapolitiittisin keinoin työtoimintaa, työhönvalmennusta, kuntoutusta ja koulutusta sekä muita tukipalveluita. Säätiölle ohjaututaan esimerkiksi työvoimahallinnon, Lappeenrannan kaupungin, lähikuntien tai Kelan toimeksiannosta. Säätiöllä on valittavana kahdeksan erilaista työpajaa: keittiö ja pesula sekä palvelupaja (siivoustoimintaa), tekstiili-, verhoilu-, entisöinti, puutyö- ja mediatyöpajat. Työpajat tarjoavat työvalmennusta ja lisäksi säätiöllä tarjotaan ryhmä- ja yksilöohjausta asiakkaan oman henkilökohtaisen suunnitelman mukaisesti. (Laptuote-säätiön esite; Laptuote-säätiön Internet-sivut.)

Tutkimuksessamme mukana oleva ryhmän kaltainen työpajatoiminta on työvoimapalveluita täydentävänä toimintana tarkoitettu henkilöille, jotka tarvitsevat erityistä tukea työllistymiseen. Kyseisen tyyppistä usean kuukauden mittaista nuorten ryhmäpalvelua on järjestetty Laptuote-säätiöllä jo reilun kolmen vuoden ajan ja palvelusta on tullut vakiintunutta toimintaa. Nuorten ohjelmaan kuuluu työskentelyä työpajoilla kolmena - neljänä päivänä viikossa. Sen lisäksi on ryhmätoimintaa ja yksilö- ja työhönvalmennusta. Jokainen nuori tekee avustettuna oman henkilökohtaisen kouluttautumisen- ja työllistymissuunnitelman. Valmennuksen tavoitteena on elämänhallintaan liittyvien valmiuksien parantaminen, aktivoiminen

työelämään ja koulutukseen, työnhakuvalmiuksien ja työnsaantimahdollisuuksien parantaminen sekä työkyvyn ja ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen. Yhteiskunnan tasolta katsoen tavoite on vähentää nuorisotyöttömyyttä ja ratkaista nuorten sosiaalisia ongelmia, sekä työmarkkinoiden tuominen lähemmäksi nuoria. (Laptuote-säätiön esite; Laptuote-säätiön Internet-sivut.)

3.3 Oppimisvaikeudet

Oppimisvaikeudet ovat yleisiä: n. 20–25%:lla väestöstä on jonkinlaista oppimisen vaikeutta. Tällöin mukaan on laskettu kaikenlaiset lukemisen, kirjoittamisen, matematiikan, avaruudellisen hahmottamisen sekä motoriset vaikeudet, kuten myös fyysisen vamman tai kehitysvamman aiheuttamat oppimisen vaikeudet. Tilastollisesti syrjäytyneiden joukossa oppimisvaikeustaustaa on 60–80%:lla. Tunnistamaton oppimisvaikeus onkin yksi merkittävä syy syrjäytymiseen. Kun koulussa ei saada onnistumisen kokemuksia, niitä haetaan helposti esim. päihteistä. (Erialaisten Oppijoiden liitto ry 2008.)

Erityisistä oppimisen vaikeuksista puhutaan, kun henkilön suoritustaso on heikko jollakin rajallisella alueella hänen lahjakkuutensa ja koulutustasoonsa nähden eikä suoritustason taustalla ole muita sairauksia. Erityisiin oppimisen vaikeuksiin luokitellaan mm. lukemisen, kirjoittamisen ja hahmottamisen vaikeudet, erilaiset tarkkaavuuden ja toiminnanohjauksen vaikeudet, matemaattinen oppimisvaikeus sekä lyhytaikaisen muistin eli työmuistin kapeus. (Hautaluoma & Koskinen 2009.)

Eriasteiset keskittymiskyvyn ja tarkkaavuuden vaikeudet voivat olla oppimisvaikeuksien aiheuttajana, syynä tai osatekijänä. Niihin vaikuttavat esimerkiksi motivaatio, mieliala, ulkoiset ärsykkeet ja vireystilan taso. Tarkkaavuusongelmat voivat ilmetä tarkkaavuuden suuntaamisessa, ylläpidossa ja tarkkaavuuden jakamisessa. Kun keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeudet ovat suuria, voi kyseessä olla neuropsykiatrinen tarkkaavuushäiriö, ADHD tai ADD. (Hautaluoma & Koskinen 2009; Kuikka et al. 2001)

ADHD on tarkkaavuus- ja ylivilkkaushäiriö, joka näkyy henkilön malttamattomuutena, kärsimättömyytenä, pitkäjänteisyyden puuttumisena, itsenäisen työskentelyn ja aikataulujen noudattamisen vaikeuksina. ADD on tarkkaavuushäiriö ilman ylivilkkausoireita. Se näkyy ihmisessä tarkkaavuuden suuntaamisena ”vääriin” asioihin, hahmottamisongelmina ja hitautena tiedon käsittelyssä. Tarkkaavuushäiriö aiheuttaa myös toiminnanohjauksen ongelmia. ADHD- ja ADD-piirteisiin kuuluu kuitenkin myös positiivisia piirteitä, kuten luovuus, kyky elää hetkessä, kyky tehdä asioita eri tavalla sekä avoin luonne. (Hautaluoma & Koskinen 2009.)

4 RYHMÄT TOIMINTATERAPIASSA

Ryhmätoimintaa käytetään paljon toimintaterapiassa. Sen etuja ovat mm. vertaisten tuki sekä sosiaalisten taitojen ja yhteiskunnan käyttäytymissäntöjen oppiminen. Ryhmän jäsenten samansuuntaiset ongelmat ja tavoitteet vahvistavat yhteisöön kuulumisen ja ryhmässä hyväksytyksi tulemisen tunnetta. (Howe & Schwartzberg 2001.)

Bazyk ja Bazyk (2009) ovat tutkineet toimintaterapiaryhmien merkitystä vähävaraisten perheiden nuorten (9 - 12-v) koulupäivän jälkeisessä iltapäivätoiminnassa. Näissä ryhmissä on keskitytty järjestettyihin vapaa-ajan toimintoihin osallistumiseen, ryhmäprosessiin ja sosio-emotionaaliseen oppimiseen. Vertaisryhmässä nuoret osallistuivat uusiin ja haastaviinkin toimintoihin. Osallistujat pystyivät ryhmässä puhumaan tunteistaan ja oppivat keinoja vihan hallintaan.

4.1 Luovuus

Luovuus on aikaisemmin ymmärretty erityisesti - tai ainoastaan - taiteeseen kuuluvana (Venkula 2003). Venkulan mukaan ihminen on ongelmia ratkaiseva, luovaa aikaa elävä olento. Luovuus on ihmiselle kysymyksiä, joihin vastaamisen avulla hän yrittää järjestää mieltään käsittämään elämän tapahtumia. Venkula liittää luovuuteen tekemisen ja toiminnan: luovuus on ajatusten, tekojen, tapahtumien ja materiaalien vuorovaikutuksen tulos. Luovuus synnyttää ideoita ja antaa ihmiselle rohkeutta ilmaista eri keinoin tärkeäksi kokemiaan asioita. Lindqvistin (1992) mukaan ihmisen luovuus ei ole erityislahjakkuutta vaan tapa elää, käyttää voimavarojaan, ilmaista itseään ja olla yhteydessä ympäristöönsä. Hänen mielestään luovuus on sisäisen kaaoksen sietokykyä ja mielekästä hahmottamista uudenlaisen toiminnan mahdollistamiseksi.

Nuorisobarometrissä (2009) teemana oli taide ja kulttuuri. Kyselytutkimuksella selviteltiin muun muassa nuorten omaa luovaa aktiivisuutta ja käsityksiä luovuudesta sekä taiteen ja kulttuurin merkitystä nuorille. Tutkimuksen mukaan nuoret toteuttavat luovuuttaan luovissa harrastuksissa (käsityöt, soittaminen, valokuvaaminen, kuvataiteet sekä myös liikunnalliset harrastukset), mutta myös arkielämässään, kotona ja kavereiden seurassa. Nuorille tärkeintä luovassa toiminnassa olivat ilon, elämysten ja oppimisen lisäksi ystävät ja yhdessä tekeminen. (Myllyniemi 2009.) Luovuutta voi toteuttaa paitsi taiteellisessa toiminnassa, myös millä tahansa muulla ihmisen toiminnan alueella ja ihmissuhteissa (Hentinen, Mantere & Rankanen 2007).

4.2 Toiminnan ja hyvinvoinnin yhteys

Ann Wilcock on tutkinut toiminnan yhteyttä terveyteen ja hyvinvointiin. Hän määrittelee toiminnallisen oikeudenmukaisuuden resurssien ja mahdollisuuksien

tasapuoliseksi jaoksi, jolloin jokainen ihminen voi kokea itsensä toiminnallisena olentona ja kokea terveyttä ja hyvinvointia. Terveys voidaan saavuttaa osallistumalla toimintoihin. Osallistuminen on jokaisen ihmisen perustavanlaatuisen oikeus toteuttaa pyrkimyksiään, tyydyttää toimimisen tarpeensa ja selviytyä omassa ympäristössään. (Wilcock, Colen & Tufanon mukaan 2008.)

Tuottaviin toimintoihin osallistumisen ja henkisen hyvinvoinnin yhteyttä ovat tutkineet muun muassa Iannelli ja Wilding (2007). Tutkimuksen kohderyhmänä olivat 18 - 25 -vuotiaat nuoret, jotka olivat kokeneet psyykkisen sairauden. Tutkimuksen mukaan tuottaviin toimintoihin (työ, vapaaehtoistyö, opiskelu) osallistuminen auttoi osallistujien identiteetin kehittämisessä, he tunsivat itsensä yhteiskunnan tuottaviksi jäseniksi. Tulokset osoittivat myös, että tuottaviin toimintoihin osallistuminen on nuorten elämässä positiivinen ja tärkeä tekijä siirryttäessä lapsuudesta aikuisuuteen. Lloyd ja Waghorn (2007) puolestaan käsittelevät toimintaterapian haasteita ja mahdollisuuksia mielenterveytyksessä. Myös heidän tutkimuksessaan käsitellään tuottaviin toimintoihin osallistumisen merkitystä. Toimintaterapian uusiksi työalueiksi ja haasteiksi koetaan tuettu työllistäminen, työllistymisen esteet, mahdollisimman aikaisten interventioiden hyödyt työllistymisessä, tuettu koulutus ja apu työ- tai koulutuspaikan hankkimisessa ja säilyttämisessä.

5 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata työpajanuorten tahdon ilmenemistä luovan toiminnan ryhmäjakson aikana. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Miten nuoren tahto ilmenee ryhmäjakson aikana tapahtuvissa toiminnoissa?
2. Miten ympäristö vaikuttaa ryhmäjakson aikana esiintyvään nuoren tahdon ilmenemiseen?

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyö toteutettiin viiden päivän mittaisena ryhmäjaksona, jossa toimintana käytettiin erilaisia luovia menetelmiä. Luovan toiminnan ryhmän tavoitteena oli tarjota nuorille mahdollisuus onnistumisen kokemuksiin sekä erilaisten luovien toimintojen kokeiluun. Ryhmän aikana tutkijat pyrkivät saamaan vastauksia opinnäytetyön kysymyksiin VQ-havainnointimenetelmän avulla.

Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tapaustutkimus. Tapaustutkimuksen avulla voidaan pyrkiä hahmottamaan tiettyä ilmiötä eri näkökulmista sekä voidaan Häikiön ja Niemenmaan (2007) mukaan ”antaa ääni” jollekin yhteiskunnassa näkymättömälle ryhmälle. Tutkimuksen tavoitteena ei ole yleistäminen, vaan tapauksen ymmärtäminen (Laine, Bamberg & Jokinen 2007).

Tässä opinnäytetyössä pyritään havainnoinnista ja tutkijanpäiväkirjoista muodostuvan aineiston avulla ”antamaan ääni” työpajanuorille. Vaikka opinnäytetyön tavoitteena ei ole yleistäminen, nuorten tahdon ilmenemisen kuvauksesta voi löytyä piirteitä, jotka ovat sovellettavissa nuorten ryhmissä yleisemminkin.

6.1 Aineistonkeruumenetelmät

Aineisto kerättiin havainnoimalla ryhmäläisiä jokaisen ryhmäkerran aikana MOHOon pohjautuvan Volitional Questionnaire (VQ)- arviointimenetelmän avulla. Lisäksi kirjoitettiin jokaisen ryhmäpäivän jälkeen tutkijanpäiväkirjaa. Ensimmäiseen opinnäytetyön kysymykseen, *Miten nuoren tahto ilmenee ryhmäjakson aikana tapahtuvissa toiminnoissa?* haettiin vastauksia käyttämällä VQ:n havainnointilomaketta (liite 2) ja tutkijanpäiväkirjoja. Toiseen kysymykseen, *Miten ympäristö vaikuttaa ryhmäjakson aikana esiintyvään nuoren tahdon ilmenemiseen?*

haettiin vastauksia käyttämällä VQ:n ympäristön havainnointilomaketta ja tutkijanpäiväkirjoja.

Jokaisena ryhmäpäivänä täytettiin kullekin ryhmäläiselle oma havainnointilomake sekä ympäristön havainnointilomake. Useiden havainnointikertojen perusteella muodostui kokonaiskuva nuoren tahdon ilmenemisestä. Ryhmäpäivien aikana toimittiin vuorotellen havainnoijan ja ohjaajan rooleissa.

Ryhmäjakson jälkeen jokainen opinnäytetyöhön osallistunut nuori tavattiin yksilöllisesti ja kerrottiin, mitä tietoa hänestä oli havainnoimalla saatu. Yksilötapaamisissa nuorille pyrittiin antamaan uusia näkökulmia omaan toimintaansa sekä annettiin ehdotuksia keinoista harjoitella selkeämpää tahdon ilmaisemista.

6.2 Aineiston analysointi

Havainnointilomakkeista saatava tieto pisteytettiin VQ:n ohjeiden mukaisesti. Pisteytysasteikon avulla määriteltiin henkilön tahdon aste: oma-aloitteinen (A= arvioitava tahdon ilmaisu on oma-aloitteista ja spontaania), osallistuva (O= arvioitava tahdon ilmaisu saadaan esille vähäisen tuen avulla), epäröivä (E= asiakkaalla merkittäviä vaikeuksia olla ympäristön kanssa vuorovaikutuksessa heikon tahdon ilmaisemisen vuoksi) ja passiivinen (P= asiakas on rajoittunut kyvyssään ilmaista tahtoa).

Henkilöiden tahdon aste sekä sijainti tahdon jatkumolla määritettiin havainnointitulosten perusteella. Tahdon aste (A, O, E ja P) merkittiin tahdon jatkumo -kuvioon, josta voitiin päätellä henkilön tahdon taso.

Kuviossa tutkiminen tarkoittaa alhaisinta tahdon tasoa, saavuttaminen korkeinta. Niiden avulla voidaan myös seurata henkilön tahdon kehittymistä. Ympäristön havainnointilomake käsitellään aina yhdessä tahdon havainnointilomakkeen kanssa, jolloin voidaan päätellä, mitkä ympäristöt ovat olleet tahtoa ja toimintaa

tukevia sekä mitkä seikat ympäristössä ovat vaikuttaneet tahdon ilmenemiseen. (de las Heras, Geist, Kielhofner & Li 2003.)

Havainnoimalla saatu aineisto tyypitellään, jolloin kiinnitetään huomiota aineistoa kokonaisuutena hyvin luonnehtiviin seikkoihin, joita pyritään tiivistämään. Tiivistelmien perusteella voidaan laatia tyyppikuvauksia, joissa kiteytyvät aineiston keskeisimmät elementit. Erityistä mielenkiintoa kohdistetaan myös erikoisiin, yksittäisiin ja poikkeaviin seikkoihin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tyypittelyssä käytetään apuna paitsi tahdon astetta ja sijaintia tahdon jatkumolla, myös ympäristön havainnointitietoja ja tutkijapäiväkirjoja.

VQ:n tuottama aineisto henkilön tahdosta, tuen tarpeen määrästä ja ympäristön vaikutuksesta tahtoon antaa arvokasta tietoa ja apua toimintaterapian tavoitteiden asettamiseen, toiminnan ja ympäristön valintaan tai muokkaamiseen (de las Heras, Geist, Kielhofner & Li 2003). Nuorten työpajaryhmäläisten tulokset voivat auttaa löytämään heille uusia motivointikeinoja tai merkityksellistä toimintaa käytettäväksi ryhmä- tai yksilötoiminnassa. VQ:n pohjalta voi myös päätellä, ovatko henkilölle tarjotut tukitoimet arjen hallinnassa ja tulevaisuuden suunnittelussa riittäviä.

6.3 Ryhmän kuvaus

Ryhmään kuului viisi nuorta, iältään 18 – 22 -vuotiaita. Useimmat ryhmäämme osallistuvista nuorista olivat käyneet peruskoulun mukautetusti. Kaikilla oli havaittu oppimisvaikeuksia, joillakin oli myös ADHD/ADD-tyyppisiä oireita. Koska kaikilla tarkkaavuushäiriöisillä nuorilla diagnoosia ei välttämättä ole, nuoren on ollut vaikea saada apua ongelmiinsa, ja nämä nuoret ovatkin vaarassa jäädä väliinpuotoajiksi yhteiskunnasta. (Luukas 2009, 2010.)

Luovan toiminnan ryhmäjakso toteutettiin kevättalvella viitenä peräkkäisenä perjantaina. Päivän pituus ja aikataulu (aloittaminen, ruokatauko ja lopettaminen) määräytyivät ryhmän normaalien työpäivien aikataulun mukaisesti. Ryhmäpäivillä oli läsnä viisi osallistujaa, kaksi ohjaajaa (opinnäytetyön tekijät) ja ryhmän yksilö- ja

ryhmävalmentaja. Laptuote-säätiön toimintaterapiaharjoittelija oli paikalla avauskerralla.

Ensimmäisellä kerralla ryhmäläisille esiteltiin opinnäytetyöaihe ja havainnointimenetelmä sekä kerrottiin, mitä opinnäytetyöhön osallistuminen tarkoittaa. Koska useilla ryhmäläisistä on oppimisvaikeuksia, esittely pyrittiin tekemään mahdollisimman selkeästi. Sen jälkeen halukkaat allekirjoittivat suostumuksen opinnäytetyöhön osallistumiseen (liite1).

Ryhmäpäivät aloitettiin aamukahvin keittämisellä, ja nuoret olivat mukana oman aktiivisuutensa mukaan. Kahvikupin ääressä keskusteltiin viikon kuulumisista, kerrattiin edelliskerran tapahtumia ja virittäydettiin päivään jollakin yhteisellä toiminnalla. Tällaisina toimivat mm. vahvuuskortit, joista jokainen perustellen valitsi itselleen kortit *millainen olen* ja *millaiseksi haluaisin tulla*. Eräällä kerralla maalattiin ryhmän yhteinen iso puumaalaus, välillä kerrattiin yleisiä sääntöjä kännykän käytöstä ja taukojen pituudesta.

Varsinainen luova toiminta aloitettiin tämän jälkeen. Ryhmässä käytettyjä luovia toimintoja olivat t-paitojen kuvioiminen painamalla tai/ja maalaamalla, sadekepin tekeminen, seinäkellon rakentaminen ja mosaiikkipannunalusen valmistaminen. Ruokatauolla ryhmän jäsenet ja ohjaajat ruokailivat kukin haluamassaan paikassa, joko syöden eväitä ryhmätilassa tai käyden lounaalla esimerkiksi Laptuotteella. Iltapäivällä luovaa toimintaa jatkettiin. Jos saatiin edellinen työ valmiiksi, käytettiin aikaa seuraavan suunnitteluun. Välillä tiettyyn toimintaan liittyen kuunneltiin myös musiikkia tai etsittiin ideoita tai tietoa netistä. Ennen kotiinlähtöä valmistuneet tai keskeneräisiksi jääneet työt esiteltiin muulle ryhmälle ja laitettiin tila järjestykseen. Sopivassa välissä iltapäivällä oli aina myös kahvitaun paikka.

Viimeisen ryhmäkerran ohjelmassa oli yhteinen retki laavulle. Ennen ruokataukoa valmistettiin eväät ja iltapäiväksi lähdettiin luontoon. Suunniteltua ohjelmaa ei retkelle ollut muuta kuin lyhyt patikointi laavulle, nuotion sytytys ja eväiden syöminen. Nuoret järjestivät kuitenkin ohjelmaa auton hankeen juuttumisella ja tilanteen yhdessä selvittämisellä ja myöhemmin tekemällä yhteistyössä jäällä

valtavan lumipallon. Monen ryhmäläisen mielestä retkipäivä oli paras ryhmäpäivistä.

Lähes kaikki tarjotut toiminnot olivat yksin tehtäviä. Yhteistoimintana oli ainoastaan puun maalaaminen. Ryhmälle annettiin suuri, noin kolme metriä pitkä ja leveydeltään noin metrin mittainen voimapaperi ja maaleja. Ohjeena oli maalata yhteisesti siihen suuri puu. Aluksi ryhmäläisten yhteistyö ei sujunut, vaan tarvittiin paljon kannustusta työn aloittamiseksi. Alun vaikeuksien jälkeen nuoret saivat kuitenkin maalauksen valmiiksi.

Ryhmäläisten oli vaikea valita yhteisesti toimintaa. Ehdotuksia esimerkiksi siihen, millainen mosaiikkityö tehdään, tuli vain yksi. Yleisin vastaus oli ”en mä tiä, ihan sama”. Ryhmäläisiltä kysyttiin jokaisella kerralla toiveita viimeisen kerran retkeä varten, mutta yhtään ehdotusta ei tullut millään ryhmäkerralla. Siitä johtuen ohjaajat valitsivat retkikohteen. Retkieväiden suunnittelussa ryhmä oli aktiivinen ja yksimielinen. Retkellä auton juuttuminen hankeen toi esiin ryhmäläisten tahdon ja kyvyn ratkaista ongelmia myös yhdessä.

6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Osallistujien henkilöllisyys ei tule esiin missään vaiheessa opinnäytetyötä. Opinnäytetyössä puhutaan Laptuote-säätiöstä, mutta ryhmää ei tarkemmin mainita, etteivät henkilöt olisi tunnistettavissa.

Ryhmäpäiviin osallistuminen oli nuorille pakollista, mutta opinnäytetyöhön osallistuminen vapaaehtoista. Ryhmäjakson aluksi nuorille kerrottiin opinnäytetyöstä ja ryhmäläisten mahdollisuudesta osallistua tai jättää osallistumatta siihen. Kaikkien opinnäytetyöhön osallistujien kanssa täytettiin suostumuslomakkeet (liite 1).

Opinnäytetyön tekijöiden rooli sekä ohjaajina että tutkijoina saattoi vaikuttaa opinnäytetyön luotettavuuteen. Luotettavuutta pyrittiin varmistamaan siten, että

kumpikin teki havaintoja ryhmäpäivien kuluessa. VQ- havainnointirungon antamaa tietoa saatiin kattavammaksi esittämällä siihen liittyviä tarkentavia kysymyksiä toimintojen aikana.

VQ-arviointimenetelmä otettiin käyttöön ennen ryhmäpäiväjakson alkamista ammatillisen harjoittelun aikana, jotta sen käyttö olisi sujuvaa ryhmäjakson aikaisissa havainnointitilanteissa. Menetelmää harjoiteltiin käytännössä yksilö- ja ryhmätilanteissa. Ryhmäjakson havainnointitulokset käytiin yhdessä läpi jokaisen ryhmäpäivän päätteeksi, tutkijanpäiväkirjaa pidettiin kumpikin tahoillaan. Havainnointiaineisto sekä päiväkirjat hävitettiin tutkimuksen valmistuttua.

7 NUOREN TAHDON ILMENEMINEN

Ryhmään osallistuneiden henkilöiden tahdon ilmenemistä havainnoitiin VQ-lomakkeen mukaan. Jokaisena ryhmäpäivänä havainnoitavista täytettiin uudet lomakkeet (Liite 2). Ryhmäpäivien jälkeen tehtiin yhteenveto kunkin henkilön havainnointimateriaaleista. Yhteenvetojen perusteella muodostettiin neljä erilaista tahdon ilmaisija -tyyppiä.

Tyyppi A - Epävarma, mutta pätevä

Tyyppi A oli ”hitaasti lämpiävä” toiminnan aloittamisen tai uuden asian kokeilemisen suhteen. Esimerkiksi kankaanpainamisessa hän mietti pitkään saamatta toimintaa aloitetuksi. Maksimaalisen kannustuksen seurauksena Tyyppi A kuitenkin aloitti toiminnan ja pyrki tekemään sen loppuun saakka tavoitteellisesti sekä ratkaisemaan eteen tulleet ongelmat. Tämä näkyi esimerkiksi mosaiikkityössä laatanpalojen huolellisessa sommittelussa sekä saumauslaastin tasoituksessa. Toisaalta ongelmanratkaisukyky ilmeni kekseliäisyytenä mennä sieltä mistä aita on matalin. Tyyppi A etsi haasteita tekemällä tekstin vapaalla kädellä. Hän kertoi mieltymyksiään, mutta ei osoittanut innostuneisuutta toimiessaan. Tahdon jatkumolla Tyyppi A sijoittui tutkijuus/pätevyys-tasolle.

Tyyppi A:ta kannustettiin yksilötapaamisessa kokeilemaan uusiakin asioita, antamaan itselleen lupa joskus epäonnistua ja tehdä hölmöitäkin tuntuvia asioita. Omista töistään ja tekemisistään saa olla ylpeä ja tyytyväinen.

Tyyppi B - Pätevä ongelmanratkaisija

Tyyppi B osoitti uteliaisuutta toimintaa kohtaan. Useimmiten hän aloitti ensimmäisenä toiminnan ja kokeili toisinaan myös uusia asioita. Joskus tyyppi B etsi haasteitakin esimerkiksi maalaamalla vapaalla kädellä kankaanpainamisessa. Kohdatessaan ongelmia Tyyppi B pyrki ratkaisemaan ne sekä korjaamaan virheet. Tämä näkyi aktiivisuutena tilanteessa, jossa autoa pyrittiin kaivamaan hangesta. Tämä tyyppi pysyi loppuun saakka sitoutuneena tekemiseensä ja osoitti myös innostuneisuutta ja tavoitteellisuutta. Tahdon jatkumolla Tyyppi B sijoittui pätevyys-, ajoittain jopa saavutus-tasolle.

Yksilötapaamisessa Tyyppi B:lle kerrottiin hänen roolistaan positiivisena vaikuttajana ryhmässä. Omalla esimerkillään Tyyppi B sai myös muun ryhmän aloittamaan toiminnan.

Tyyppi C - Epävarma tutkija

Tyyppi C:lle uusien asioiden kokeileminen sekä toiminnan aloittaminen olivat vaikeita. Hän ei etsinyt haasteita eikä lisävastuuta. Hän halusi tehdä rauhassa työnsä, mutta toisaalta luotti siihen, että apua tullaan tarjoamaan ilman että hänen tarvitsee tulla sitä pyytämään. Hän ei osoittanut uteliaisuutta, vaan oli epävarma lähes kaikissa toimissaan. Kysyttäessä hän kertoi mieltymyksensä, ja toimiessaan pyrki vaihtelevasti ratkaisemaan ongelmia ja korjaamaan virheitä. Esimerkiksi kankaanpainamisessa tapahtunutta vahinkoa hän ei halunnut alkaa korjata, ettei aiheuttaisi lisää sotkua. Tyyppi C teki kuitenkin alkuun päästyään omalla tavallaan ja oman mielensä mukaisia tuotoksia. Tahdon jatkumolla Tyyppi C sijoittui tutkijuus/pätevyys-tasolle.

Yksilötapaamisessa Tyyppi C:tä kannustettiin näkemään itsensä yksilöllisenä toimijana, kokeilemaan uusia asioita ja ottamaan riskejä. Tyyppi C:tä vaivanneiden häiriötekijöiden minimoimiseen pyrittiin yhdessä keksimään ratkaisuja.

Tyyppi D - Oma-aloitteinen saavuttaja

Tyyppi D osoitti uteliaisuutta ja aloitti mielellään niin tutut kuin uudetkin asiat. Hän etsi haasteita ja joskus myös lisävastuuta. Tyyppi D pyrki korjaamaan virheet ja ratkaisi sinnikkäästi vastaan tulevat ongelmat. Hän osoitti tavoitteellisuutta ja innostuneisuutta kaikissa toimissaan. Toisinaan itsenäisten päätösten tekeminen oli Tyyppi D:lle vaikeaa, ja hän haki varmistusta ympärillään olevilta. Lopuksi hän kuitenkin teki tuotoksensa itsenäisesti ja omalla tavallaan.

Yksilötapaamisessa Tyyppi D:lle kerrottiin hänen vaikutuksestaan muuhun ryhmään positiivisena innostajana. Tyyppi D:tä kannustettiin itsensä kuuntelemiseen päätöksenteossa ja valinnoissa.

8 YMPÄRISTÖN VAIKUTUS NUOREN TAHDON ILMENEMISEEN

Fyysinen ympäristö

Neljällä ensimmäisellä ryhmäkerralla tilana oli sama suurikokoinen huone. Tila oli rauhallinen, ympäristön äänet eivät kantautuneet huoneeseen, eikä sinne tullut ulkopuolisia. Monet kuitenkin kokivat tilan liian suurena ja jopa kolkkona, ottaen huomioon ryhmän pienuuden. Työpöytien paikkoja muuttamalla pyrittiin muuttamaan ympäristöä edes vähän. Jo sekin toi yhdelle ryhmäläiselle turvallisemman olon.

Käytettävät esineet vaihtelivat eri päivinä kyseessä olleen toiminnan mukaisesti. Viidennen päivän aamupäivällä toimintatilana oli pieni keittiö aiemmin käytetyn huoneen yhteydessä. Laavu oli ympäristönä hyvin erilainen, ja siellä käytetyt esineet ja materiaalit luonnollisempia.

Sadekeppien valmistuksessa taustalla soi eteläamerikkalainen musiikki, jonka tarkoitus oli viedä tunnelmaa sadekeppien syntysijoille. Toiminnan jälkeen ryhmäläiset kertoivat musiikin häirinneen keskittymistä ja tuntuneen epämiellyttävältä. Muilla kerroilla taustalla kuului vain ryhmän sisäistä keskustelua sekä ilmastointilaitteen hurina, joka sekin häiritsi erästä ryhmäläistä paljon. Liialliset aistimukset aiheuttivat toiminnan pysähtymistä ja keskittymisvaikeuksia sekä henkilöiden oman kertoman että ohjaajien havainnoinnin mukaan.

Koska tila pysyi joka kerta samana, on vaikea sanoa kuinka se vaikutti nuorten tahdon ilmenemiseen. Laavulla, joka oli ympäristönä hyvin erilainen, ei kuitenkaan ryhmäläisten tahdon ilmeneminen poikennut aiemmista havainnoista.

Sosiaalinen ympäristö

Nuoret olivat jo tuttuja toisilleen, ja vaikka ryhmässä olikin syksyn mittaan ollut runsaasti vaihtuvuutta ja poisjääneitä, olivat he ryhmäytyneet keskenään suhteellisen hyvin yhdessä toimivaksi kokonaisuudeksi.

Ohjaajat tulivat uusina henkilöinä, mutta pysyivät joka kerta samoina. Jokaisella ryhmäkerralla mukana oli myös Laptuote-säätiön henkilökuntaan kuulunut nuorten ohjaaja, joka mahdollisti luovan toiminnan ryhmän toteutumisen. Ensimmäisellä kerralla mukana oli myös yksi toimintaterapeuttiopiskelija. Sosiaalinen ympäristö muuttui hiukan kahdella kerralla kun yksi ryhmän jäsenistä oli poissa.

Ohjaaminen toteutettiin jokaista ryhmäläistä tarpeen mukaan kannustaen. Jokaisella kerralla pyrittiin saamaan työt valmiiksi, mutta lähes kaikilla kerroilla jouduttiin viimeistelemään aiempia tuotoksia.

Kulttuurinen ympäristö

Nuorten työpajaryhmän tarkoitus on työelämään valmistaminen, ja siten myös työelämässä tarvittavien käyttäytymissääntöjen oppiminen. Tästä johtuen odotus saattoi olla, että nuoret sitoutuisivat toimintaan ja saattaisivat sen valmiiksi.

Ryhmään osallistuneet olivat kaikki nuoria, jolloin voidaan ajatella että vaikuttavana kulttuurina oli nuorisokulttuuri. Tapahtumapaikkana oli Lappeenranta, joten mahdollisesti eteläkarjalainen kulttuuri vaikutti jossain määrin henkilöiden toimintaan. Kulttuurinen ympäristö pysyi kuitenkin hyvin samanlaisena kaikilla ryhmäkerroilla.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvata nuorten tahdon ilmenemistä luovan toiminnan ryhmässä sekä ympäristön vaikutusta siihen. Havainnointitulosten perusteella muodostui neljä erilaista tahdon ilmaisija -tyyppiä: *Epävarma, mutta pätevä*, *Pätevä ongelmanratkaisija*, *Epävarma tutkija* ja *Oma-aloitteinen saavuttaja*. Tahdon ilmaisijoina ryhmän nuoret sijoittuivat tahdon jatkumolla tutkijuus/pätevyys- ja pätevyys/saavutustasoille. Ympäristön vaikutusta tahdon ilmenemiseen on vaikea määritellä, koska tila pysyi samana lähes koko ryhmäjakson ajan. Käytössä oli vain kaksi erilaista ympäristöä (ryhmätila ja laavu), vaikka työpöytien paikkoja muuttamalla pyrimmekin muuttamaan tilaa. Käytettävät toiminnot, tarvikkeet ja työvälineet toki vaihtuivat joka kerralla, jolloin myös ympäristö VQ:n mukaan muuntui.

Jälkeenpäin ajatellen olisi ollut hyvä vaihdella toimintaympäristöä, jolloin toiseen opinnäytetyön kysymykseen olisi saanut laajemman vastauksen. Myös pidempi ryhmäjakso olisi tarjonnut mahdollisuuden kattavampaan havainnointiin. Toimintojen monipuolisuus antoi mahdollisuuden havainnoida henkilöitä myös heille epämieluisammassa toiminnoissa. VQ on kuitenkin tarkoitettu myös tuottavien

toimintojen havainnointiin, joten osallistujien havainnointi esim. työpajoilla olisi antanut mielenkiintoista tietoa tahdon ilmenemisestä.

Opinnäytetyömme tulokset saattavat olla hyödyksi nuorten kanssa työskenteleville, joskaan niitä ei suoraan voida yleistää kaikkia työpajanuoria koskeviksi. Havainnointi antoi paljon tietoa henkilöistä, jotka sanallisesti eivät niinkään tahtoaan halunneet ilmaista. VQ:n käyttö ryhmätilanteissa pakottaa ohjaajan kiinnittämään huomionsa kaikkiin ryhmäläisiin. Ensivaikutelmamme eräästä ryhmäläisestä oli hyvin passiivinen ja mistään kiinnostumaton, mutta VQ-havainnointi osoitti hänen olevan toimintaan hyvin sitoutunut ja tekemään aina tuotoksensa valmiiksi.

Tahdon ilmaisuun keskittyminen johti mahdollisesti nuoretkin kiinnittämään huomiota tapaansa ilmaista tahtoa. Yksilötapaamisissa keskusteltiin havainnointituloksista ja pyrittiin antamaan ehdotuksia tahdon rohkeampaan ilmaisemiseen. Tahdon ilmaiseminen on joillekin vaikeaa ja siten helposti mukaudutaan muiden päätöksiin. Oman tahdon ilmaiseminen oikealla tavalla voisi tuoda asiat saavutettavammiksi.

VQ-havainnointitulosten pohjalta saimme koko ryhmäjakson ajan vinkkejä siitä, miten motivoisimme nuoria tiettyyn toimintaan. Esimerkiksi toiminnasta pitää kertoa mielellään jo edellisellä kerralla, että nuoret ehtivät orientoitua siihen. Toimintaan ei myöskään kannata kehittää mitään ylimääräistä oheistoimintaa, kuten musiikkia, koska ainakin tämän ryhmän keskittyminen hajosi musiikin myötä, vaikka musiikki liittyikin aiheeseen. Ryhmäläisten motivointi oli helpompaa silloin, kun toiminta oli mieleistä ja ryhmän ”aktivaattori”(tyyppi D) oli paikalla.

Jatkotutkimusaiheena voisi olla nuoren tahdon ilmeneminen eri ympäristöissä ja erilaisissa toiminnoissa. Myös sosiaalisen ja kulttuurisen ympäristön vaihtumisen seurauksia yksilön tahdon ilmenemiseen olisi mielenkiintoista tutkia.

LÄHTEET

Bazyk, S. & Bazyk J. 2009. Meaning of Occupation-Based Groups for Low-Income Urban Youths Attending After-School Care. *The American Journal of Occupational Therapy* 63(1), 69-80.

Cole, M.B. & Tufano, R. 2008. *Applied Theories in Occupational Therapy. A Practical Approach*. USA: SLACK Incorporated.

de las Heras, C., Geist, R., Kielhofner, G. & Li, Y. 2003. *A User's Manual for The Volitional Questionnaire. Version 4.0*. University of Illinois at Chicago.

Eri-laisten Oppijoiden liitto ry. 2008. *Eri-laisen oppijan käsikirja – Luvuista lakeihin, kuntoutuksista keinoihin*. Toinen painos. Helsinki: Eri-laisten oppijoiden liitto ry, Lukineuvola-hanke.

Hautaluoma, M. & Koskinen, K. 2009. *Valmennuksessa erilainen oppija – välineitä työ- ja yksilövalmennukseen*. Toinen painos. Tampere: Valtakunnallinen työpajayhdistys ry.

Hentinen, H., Mantere, M. & Rankanen, M. 2007. *Taideterapian perusteet*. Helsinki: Duodecim.

Howe, M.C. & Schwartzberg, S.L. 2001. *A Functional Approach to Group Work in Occupational Therapy*. Third Edition. USA: Lippincott Williams & Wilkins.

Häikiö, L. & Niemenmaa V. 2007. *Valinnan paikat*. Teoksessa Laine, M., Bamberg, J., Jokinen, P. *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.

Iannelli, S. & Wilding, C. 2007. Health-enhancing effects of engaging in productive occupation: Experiences of young people with mental illness. *Australian Occupational Therapy Journal* 54, 285-293.

Kielhofner, G. 2008, 2002. *Model Of Human Occupation. Theory and Application*. Fourth Edition. USA: Lippincott Williams & Wilkins, a Wolters Kluwer business.

Kuikka, P., Pulliainen, V. & Hänninen, R. 2001. *Kliininen neuropsykologia*. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Laine, M., Bamberg, J. & Jokinen, P. 2007. *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.

Laptuote-säätiön esite.

Laptuote-säätiön Internet-sivut (Luettu 28.11.2009) <http://www.laptuote.fi/>

Lindqvist, M. 1992. Unelma rohkeasta elämästä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Lloyd, C. & Waghorn, G. 2007. The Importance of Vocation in Recovery for Young People with Psychiatric Disabilities. *British Journal of Occupational Therapy* 70(2), 50-59.

Luukas, Ilse, yksilö- ja ryhmävalmentaja, Laptuote-säätiö. Suullisia tiedonantoja 2009 -2010

Myllyniemi, S. 2009. Taidekohtia. Nuorisobarometri 2009. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Pesonen, M. & Virtanen, L. 2009. Tahdon asia : The Volitional Questionnaire - arviointimenetelmän käyttöönotkokokemuksia Kanta-Hämeen keskussairaalan nuorisopsykiatrian toimintaterapiassa. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Ritsilä, J. 2002. Toimintaterapeuttien käsityksiä tahdosta ja kokemuksia tahdon arviointimenetelmän käyttöönotosta. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere : Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Luettu 10.2.2010)

Valtakunnallinen Työpajayhdistys Ry:n Internet-sivut (Luettu 26.10.2009) <http://www.tpy.fi/>

Valtakunnallisen työpajayhdistyksen lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle 2009

Vehkaperä, U. 2008. Terveiden ja toimintakyvyn edistäminen haaste kuntoutustyöntekijöille. *Toimintaterapeutti* 2008(1).

Venkula, J. 2003. Taiteen välttämättömyydestä. Helsinki: Kirjapaja Oy.

SUOSTUMUS

Olen saanut riittävästi tietoa Työpajanuorten tahdon ilmeneminen luovan toiminnan ryhmässä - opinnäytetyöstä ja olen ymmärtänyt saamani tiedon. Olen voinut esittää kysymyksiä ja olen saanut kysymyksiini riittävät vastaukset. Suostun osallistumaan tähän tutkimukseen.

Paikka

Aika

Osallistuja

Opiskelijat

LIITE 2, 1(1)

Tyyppi B:n tahdon ilmeneminen. Yhteenvedo ryhmäkerroista.

	P	E	O	A	X
OSOITTAU UTELIAISUUTTA		1	23	45	
ALOITTAU TEHTÄVÄN/TOIMINNAN		1	234	5	
KOKEILEE UUSIA ASIOITA			3	14	25
OSOITTAU TYYTYVÄISYYTTÄ SUORITUKSEENSA		12	3	45	
ETSII HAASTEITA		3	24	1	5
ETSII LISÄVASTUUTA	1	234		5	
YRITTÄÄ KORJATA VIRHEITÄ			34	12	5
YRITTÄÄ RATKAISTA ONGELMIA			3	1245	
TUO ESIIN MIELTYMYKSIÄÄN	1		34	25	
PYRKII SUORITTAMAAN TOIMINNAN LOPPUUN/VALMIIKSI				12345	
PYSYY TOIMINTAAN SITOUTUNEENA				12345	
OSOITTAU HUOMATTAVAA INNOSTUSTA TOIMINTAAN			235	14	
OSOITTAU TAVOITTEELLISUUTTA			34	125	

- P**= passiivinen 1= 1.ryhmäkerta- tutustuminen, kankaanpaino
E= epäroivä 2= 2. ryhmäkerta- sadekepin valmistus
O= osallistuva 3= 3.ryhmäkerta- mosaiikkityö
A= oma-aloitteinen 4= 4.ryhmäkerta- seinäkellon valmistus
X= ei arvioitavissa 5= 5.ryhmäkerta- leipominen ja retki laavulle, lopetus